

УДК 504.54.0624

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОМЕРЕЖІ В РЕГІОНАЛЬНОМУ АСПЕКТІ

О. А. Мамалюк, кандидат економічних наук

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено регіональні аспекти формування та реалізації екологічної мережі Миколаївщини, проаналізовані основні її напрями.

Ключові слова: довкілля, екологічна мережа, регіон, стабілізація розвитку, раціональне природокористування.

Постановка проблеми. Феномен екомережі є базовою концепцією сучасної охорони природи в Європі, розкривачи основи збереження, відновлення та збагачення екофонду та екологічного потенціалу кожної країни. Для України в цілому ця проблема надзвичайно актуальна, оскільки під природною рослинністю залишилась приблизно лише третина її території (до 19 млн га), а лісистість держави нині складає неповних 16 % при потребі в оптимумі 20-25%. Тому, розбудова екомережі стала її державною екологічною політикою. У зв'язку з вагомим природоохоронним значенням даної проблематики, досить активно розпочалася підготовка спеціальних обласних програм чи окремих розділів у програмах охорони навколишнього природного середовища, які вже затверджені відповідними органами влади на регіональному рівні. У межах лісостепової зони такі програми виконуються у Вінницькій, Кіровоградській, Миколаївській, Сумській, Одеській, Харківській, Чернігівській областях та місті Києві. Для Кіровоградської, Миколаївської, Сумської та Харківської областей вже розроблені картосхеми регіональних екомереж [1].

Аналіз останніх досліджень. Теоретичним та практичним аспектам формування і розвитку екологічних мереж присвячені наукові праці таких вчених як Шевчука В., Дорогунцова С., Руденко Л., Данилишина Б., Долішнього М., Волошина В., Шеляг-Сосонка Ю., Шищенка П.,

Гродзинського М., Деркача О., Таращука С., Костюшина В., Пащенко В., Патрушевої Л., Сіренко І., Бурди Р., Малишевої Н. та інших.

Метою статті є аналіз формування та розвитку екологічної мережі у Миколаївській області.

Виклад основного матеріалу. Ідею створення Всеєвропейської екологічної мережі (European Ecological Network або EECONET) як системи взаємно поєднаних, цінних з екологічної точки зору природних територій, було запропоновано групою голландських дослідників у 1993 р. на Міжнародній конференції «Охорона природної спадщини Європи через створення Європейської екологічної мережі» (м. Маастріхт, Нідерланди). Вона органічно інтегрується в ідею сталого розвитку та є одним з потужних інструментів її втілення.

Офіційне формування екологічної мережі на території України розпочато після набуття чинності Закону України від 21 вересня 2000 р. «Про затвердження Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр.». У 2004 році з метою регулювання відносин, пов'язаних з формуванням, збереженням та раціональним, невиснажливим використанням екологічної мережі, був прийнятий Закон України «Про екологічну мережу України».

Екологічна мережа є комплексною, багатофункціональною природною системою, до основних функцій якої належить збереження біорізноманіття, стабілізація екологічної рівноваги, підвищення продуктивності ландшафтів, покращення стану довкілля, перехід до збалансованого сталого розвитку регіону [2].

До структурних елементів екомережі відносяться: території та об'єкти природно-заповідного фонду; землі водного фонду, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони; землі лісового фонду, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не віднесені до земель лісового фонду; землі оздоровчого та рекреаційного призначення з їх природними ресурсами; інші природні території та об'єкти (ділянки степової рослинності,

пасовища, сіножаті, кам'яні розсипи, піски, солончаки, земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу природну цінність); земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України; території, які є місцями перебування чи зростання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України; частково землі сільськогосподарського призначення екстенсивного використання – пасовища, луки, сіножаті тощо; радіоактивно забруднені землі, що не використовуються та підлягають окремій охороні як природні регіони з окремим статусом [3].

Структурні елементи екомережі є центрами цено- і генофондів, еталонними геосистемами із значними запасами унікальних природних ресурсів, вони мають естетичне, культурне, просвітницько-виховне значення.

Отже, об'єктивною основою створення перспективної регіональної екологічної мережі є території та об'єкти природно-заповідного фонду, природні лісові, лучні, степові рослинні угруповання, водно-болотні угіддя, гідромережа. Найбільш збережені природні комплекси у складі державного природного заповідника та його філіалу, регіональних ландшафтних парків, заказників загальнодержавного та місцевого значення виступають основними структурними елементами перспективної екологічної мережі.

Роботи щодо розробки регіональної програми формування екомережі на Миколаївщині розпочалися з 2002 року. Протягом 2002-2003 рр. на замовлення державного управління екології та природних ресурсів в Миколаївській області на виконання заходів Обласної програми охорони довкілля та раціонального природокористування на 2000-2010 роки проводилися роботи за темою «Формування національної екологічної мережі Миколаївської області, розробка відповідної програми». Виконавець – Південна філія інституту екології Національного екологічного центру України. В рамках наукових робіт визначено основні

структурні елементи екомережі області – ключові території (ядра), буферні зони, сполучні території (коридори), відновлювальні території.

До природних ядер загальнодержавного значення віднесено регіональні ландшафтні парки (РЛП) «Кінбурнська коса», «Гранітно-степове Побужжя», «Тилігульський», «Приінгульський», природний заповідник «Єланецький степ», ділянки Чорноморського біосферного заповідника та інші, до природних ядер місцевого значення – інші існуючі та перспективні території природно-заповідного фонду (ПЗФ), що відповідають критеріям ядер екомережі.

По території області проходять чотири коридори загальнодержавного значення: широтні – Приморсько-степовий, Степовий та меридіональні – Бузький, Дніпровський коридори. По притокам великих річок різних порядків проходять екологічні коридори місцевого значення.

На основі електронної топографічної карти області здійснено інформаційне наповнення геоінформаційної системи (ГІС) «Екомережа» в програмі MapInfo. При цьому окремим шаром нанесено структурні елементи екомережі, як полігони або точкові об'єкти, відомості про які внесено в базу даних.

На території області офіційний статус водно-болотних угідь міжнародного значення (ВБУ), що є обов'язковими структурними елементами національної та європейської екомережі, надано двом ділянкам – це «Тилігульський лиман» та «Ягорлицька затока». В 2003 р. виконано роботи щодо визначення їх меж, розроблено паспорти ВБУ, встановлено інформаційні знаки.

Протягом 2005-2008 рр. в рамках проекту «Збереження біорозмаїття в Азово-Чорноморському екологічному коридорі» розроблені проекти та створено два національні природні парки (НПП): «Гранітно-степове Побужжя» та «Кінбурнська коса».

У 2011 році рішенням Миколаївської обласної ради затверджено Цільову програму розвитку екологічної мережі Миколаївської області на

період до 2015 року. Нині в Україні затверджено 13 обласних програм формування регіональної екомережі, а у 7-и областях розроблено лише проекти таких програм.

На Миколаївщині Програмою передбачено здійснення основних заходів щодо формування екологічної мережі області, в тому числі створення нових ядер екологічної мережі, формування схем екологічної мережі адміністративних одиниць області, збереження біорізноманіття, екологічна просвіта населення та інше. Основними напрямками роботи з питань формування екомережі є:

- організація і проведення наукових досліджень;
- реалізація заходів програм, що стосуються екомережі;
- розробка і впровадження нормативно-правових документів на державному та регіональному рівнях;
- здійснення державного управління та контролю за структурними елементами екомережі.

Основними установами, що здійснюють наукове забезпечення формування екомережі на території Миколаївської області, є Південна філія Інституту екології, Національний екологічний центр України, Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Інститут ботаніки НАН України, наукові відділи установ ПЗФ, вищі навчальні заклади, а також окремі науковці.

Згідно Програми на 2011 рік було заплановано виконання таких завдань та заходів:

- створення ключових територій екологічної мережі;
- встановлення на місцевості меж структурних елементів екологічної мережі, зокрема територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- формування міських та районної схем екологічної мережі;
- визначення та позначення на місцевості рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, та інших охоронних списків на землях державного лісового фонду;

– екологічна просвіта та інформування громадськості з питань екологічної мережі.

У 2011 році із всіх заходів Програми відповідно до наданого фінансового ресурсу переважно виконувалося завдання «Створення ключових територій екологічної мережі», а саме захід «Розробка проектів створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду». Протягом року розроблено проекти створення 5 об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення (ландшафтних заказників «Кам'яно-Костуватський», «Сергіївський», «Лагодівський», «Каньйон річки Чичиклія» та «Новоодеський») та 1 об'єкту національного значення – НПП «Бузький Гард». Запланована орієнтовна площа об'єктів складала 520 га, але за результатами натурних обстежень проектну документацію розроблено на загальну площу 886 га. Таким чином, площу природно-заповідного фонду області буде додатково збільшено майже на 366 га. Фінансування заходів здійснено у обсязі 245,5 тис. грн (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансування заходів щодо створення ключових територій екологічної мережі Миколаївської області у 2011 р., тис. грн

Захід	Заплановано	Профінансовано
Створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду	98,0	72,6
Винесення в натуру меж об'єктів природно-заповідного фонду	173,0	172,9

Протягом року організовувалися і проводилися презентації, семінари, конференції, громадські слухання, «круглі столи», виступи та публікації у засобах масової інформації, громадськість залучалася до обговорення питань створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, формування екомережі. збереження біо- та ландшафтного різноманіття.

Висновки. Роль регіональної екомережі в природному регіоні є визначальною і багатогранною. Формування та реалізація концепції екомережі в регіональному аспекті спрямована на збереження біологічного різноманіття, покращення природних умов середовища життєдіяльності населення, підтримання динамічної рівноваги між узгодженим використанням природно-ресурсного потенціалу і забезпеченням на цій основі адекватності інтересів збереження довкілля та сталого розвитку при домінуванні критеріїв, вимог і показників навколишнього середовища. Створення перспективної екологічної мережі стане гарантом узгодженого еколого-соціально-економічного розвитку регіону.

Література :

1. Деркач О. Формування екологічної мережі Миколаївської області, розробка відповідної програми / О. Деркач, С. Тарашук, В. Костюшин [рукопис]. — Миколаїв : ПФ ІНЕКО НЕЦ України, 2002. — 125 с.
2. Деркач О. М. Теоретичні та практичні аспекти формування екомережі на прикладі Миколаївської області України / О. М. Деркач, Г. В. Коломієць, В. В. Костюшин, Л. І. Патрушева, С. В. Тарашук // Наукові записки. Серія : географія. Тернопільський державний педагогічний університет. — 2004. — С. 237—242.
3. Коломієць Г. В. Мережа природоохоронних територій Миколаївської області в контексті збереження фітобіоти / Г. В. Коломієць // Агроекологічний журнал. — 2004. — № 3. — С. 13—18.

Мамалюк О. А. Реализация концепции экосети в региональном аспекте.

В статье исследованы региональные аспекты формирования и реализации экологической сети Николаевской области, проанализированы основные ее направления.

Mamaliuk O. A. Implementing the concept econet in the regional aspects.

In the article researched the regional aspects of the formation and implementation of the ecological network of Mykolayiv region, analyzed its main direction.